

nemškimi poslanci» (J. Vošnjak, Spomini, I. del. Ljubljana 1905, str. 48). Torej je bil vzrok simpatij antisemitizem, pravi antisemitizem, ki je po poreklu in po intenzivnosti predhodnik nacističnega rasnega antisemitizma. Kako je tudi to vprašanje kompleksno, čeprav gre za pravi protisemitizem, nam kaže Podgornikov primer, ker se pri njegovi smeri že pojavlja ena od prej omenjenih specifičnosti: »Nemški delavci [socialni demokratje] so se dali na mnoge strani zavesti od židovskih doktrinarjev in agitatorjev [pač socialistov in marksistov]... Krivi nauki o ekonomiji in delavskih zgolj gmotnih interesih so vse kaj drugega, kakor pa pravi nauki o narodnosti, narodni kulturi, narodnih sposobnostih, katere so tudi delavcem potrebne v prospevanje dela in omike» (Za slovanske delavce, Slovenski svet VI, 1893, 405).

Take in podobne probleme zajema obdobje, ki se z njim ukvarja Kermavnerjeva brošura. Govore nam, kako potrebna bi bila njihova obravnava v široki zasnovi in do vseh podrobnosti.

Janez Rotar

GLOSE IN KOMENTARJI

OPROSTITUTE, KAKO STE REKLI?

Z intervjuju je dandanes velik križ, zlasti še, če gre za intervju s slavnim človekom, n. pr. s slavnim pisateljem, slavnim filmskim oziroma gledališkim igralcem ali znamenitim režiserjem. Slavni ljudje so namreč večinoma zelo nervozni in utrujeni, kar naprej se jim mudi, hkrati pa vedo vse. K intervjuju spada še novinar. Novinar, vsaj tisti, ki lovi intervjuje, sicer po navadi še ni slaven in še ne ve vsega, vendar pa se mu kljub temu prav tako neprestano mudi. Rezultat je seveda natanko takšen, kakršno je gradivo, iz katerega je sestavljen. In ker to vemo, se po navadi sploh ne razburjamo, ko se vali in bobni preko nas oglušujoči slap intervjujev. Včasih pa postane vsa stvar vendarle nekoliko neprijetna, zazdi se, da je sredi intervjujske mrzlice nenadoma padla beseda, ki ima drugačen zven in zvok kakor večina vseh teh improviziranih dialogov. Človek nehotе prisluhne in še ves omoten od glasnega in hlastnega dialogiziranja ter oslepljen od bliskanja flashov kar sam poseže v to intervjujsko idilo ter vpraša: »Oprostite, kako ste rekli?»

Natančno tako se godi človeku, ki prebira intervju zagrebškega *Telegrama* s srbskim pisateljem Dobrico Ćosićem. Dobrica Ćosić, čigar literarno delo je v Sloveniji znano in cenjeno, je prišel v Zagreb in ob tej priložnosti je nastal intervju, ki ga je *Telegram* objavil dne 20. januarja t.l. Novinar *Telegrama* je Ćosiću zastavil med drugim tudi tole vprašanje: »Jeli još uvijek aktualna tema, da smo suviše pasivni u međurepubličkim odnosima?« Avtor romana *Daleč je sonce* je svoj odgovor pričel takole: »Biće aktualna dokle god postoje republike. I dok govorimo o saradnji među njima.« In prav tukaj se človeku sam od sebe izvije vzklik: Oprostite, kako ste rekli?

Morda se komu ne zdi povsem razumljivo, zakaj tako nenadno posegamo v ta zagrebški dialog. Toda pogledjte: najprej gre tu za vprašanje o preveč pasivnih medrepubličkih odnosih. Potem gre pa še za Ćosićevo prepričanje,

da bo to vprašanje toliko časa aktualno, dokler bodo eksistirale republike, kar lahko pomeni, da bomo v medrepubliških odnosih toliko časa preveč pasivni, dokler bomo imeli svoje republike. Iz tega logično sledi zaključek, da je za pasivnost v medrepubliških odnosih kriva predvsem eksistenca republik kot takih. Od tega pa seveda ni več daleč do blodne misli, češ da bo vsa ta zadeva urejena in da bo pasivnost v medrepubliških odnosih izginila šele takrat, ko tudi republik ne bo več. To je v določenem smislu tudi res, kajti če ne bi bilo republik, pač ne bi bilo nikakršnih medrepubliških odnosov, niti aktivnih niti pasivnih.

Po svojih uvodnih stavkih, ki sta tako zelo dvoumna in dvorezna, je Čosić rekel, da za plodno sodelovanje niso dovolj samo intervjuji in literarni večeri in je predlagal, naj bi založniki v Beogradu, Zagrebu, Ljubljani in Skopju tiskali sleherno kolikor toliko dobro knjigo ne glede na to, v kakšnem jeziku je napisana in v kateri republiki ali komuni je nastala. V redu. Strinjamo se! Toda ali so takšnemu načinu založniške dejavnosti ovira republike kot take? In kakšno zvezo naj imajo republike z vsem tem? Republike bodo ostale in ohranile vse svoje naravne funkcije, saj niso iznajdba pretencioznih ali bolnih možganov, marveč predstavljajo jasno izoblikovane nacionalne organizme in so zato prav tako nedotakljive kakor sleherni organizem. Nedotakljive so, kakor je nedotakljiva ljudska volja, ki jih je ustvarila, in kakor je nedotakljiva kri, ki je morala biti prelita, da so sploh lahko nastale. In tako res nima smisla govoriti o sodelovanju med republikami, marveč o zvezah med različnimi nacionalnimi kulturami.

Ob koncu pa je Čosić povedal še tole: »Ali najznačajnijim oblikom naših medurepubličkih saradnji, u ovom času, smatram: oštru borbu protiv povampirjenih nacionalizama. Svako u svojoj kući, prvo. Vidite li te srpske, hrvatske i slovenačke vampire, vidite li, da mnogi nemaju brkove i bradu? Mlade, musave neke utvare. Ove bradate će, ipak, morati da pocrkaju jednog dana, ali ove, ove, što rastu...« Prav je tako! Povampirjeni nacionalizmi so vse-skozi negativni, škodljivi in razdiralni. Po navadi so v neposredni zvezi z najreakcionarnejšimi ostanki preteklosti in z najreakcionarnejšimi brodolomci starega sveta. V tej zadevi se s Čosićem strinjamo. Kljub temu pa je tudi to njegovo razmišljanje enostransko in se zaradi svoje enostranosti spreminja skorajda že v nedovoljeno insinuacijo. Namreč: Ali so res vsega krivi samo ti srbski, hrvaški in slovenski vampirji? Če že govorimo o vampirjih, potem bi bilo prav, da govorimo o vseh in ne samo o nekaterih — in zato bi bilo treba marsikatero besedo reči tudi o unitarističnih in integralističnih vampirjih, o bradatih in obrutih centralistih, ki ne vedo, ne kaj so republike, ne kaj so narodi. Ko razmišljamo o medsebojnih odnosih in če nas boli pasivnost, ki je zanje značilna, potem gotovo ni dovolj, če se upiramo samo tisti miselnosti, ki jo je Čosić popisal z besedami: »svako u svojoj kući, prvo«. To, kar ni v redu, kar nas vse boli in kar razburja tudi Čosića, ni nastalo samo zaradi srbskih, hrvaških in slovenskih vampirjev, marveč raste predvsem v senci kril velikega dvoglavega vampirja, ki ga Čosić sploh omenil ni. Prav je, da je Čosić v svojem razmišljanju, kaj je treba storiti, da bi postale zveze med posameznimi nacionalnimi jugoslovanskimi kulturami bolj intenzivne in bolj plodne, tako ostro udaril po nacionalnih šovinizmih, ni pa prav, da je pri tem spregledal unitaristično centralistične tendence in njegove besede bi nam postale resnično simpatične šele, ko bi prav tako odločno in brez ozira na

desno in levo obsodil tudi vse centralistične vampirje, tem bolj, ker se z njimi lahko srečuje tako rekoč iz lica v lice. Da ne bo pomote: smo za to, da preženemo in potolčemo vampirje, vendar ne samo nekaterih, marveč prav vse in res do kraja.

Ko je Čosić v svojem odgovoru *Telegramovemu* novinarju naslikal temno podobo nekakšnih mračnih podstrešij, kjer se spreletavajo vampirji, je dodal: »Ili se to meni samo privida od mog umora?« Nato pa si je zaželel: »Bilo bi radosno, da me propisno i na javnom mestu išibate što podležem starim strahovima.« Pričujoča glosa se sicer ne more ponášati, da je vsestransko izpolnila to Čosićevo željo, kljub temu pa se sme nanjo vsaj deloma sklicevati.

Dušan Pirjevec

IZIGRÜNGNE

V *Nasih razgledih* z dne 28. januarja 1961 se je pripetilo nekaj, kar je težko posredovati samo z opisom. Na sedemintrideseti strani objavlja Herbert Grün odlomek iz svoje drame *Doktor vsega zdravilstva*. Iz opombe na koncu odlomka izvemo, da je bila ta drama lani nagrajena na dramskem natečaju celjskega gledališča in da bo v celoti objavljena skupaj z drugimi sestavki pod naslovom *Eseji* pri založbi *Obzorja*. To je vse prav in lepo, kakor je tudi prav in lepo, če kdo pripravi bralcu prijetno presenečenje, da najde namreč v knjigi, ki ima naslov *Eseji*, nenadoma tudi celo dramo, ki seveda ni esej. Nenavadno pa je tole. Poleg citirane opombe najdemo še eno opombo, ki pa je postavljena takoj na začetek in se glasi: »Odlomek. Namesto recenzije prvega slovenskega Montaigna... in esejev Izidorja Cankarja.« V duhu te opombe se je zgodilo še to, da najdemo sredi Grünovega dramskega teksta drugega ob drugem portret Michela Montaigna in Izidorja Cankarja.

Pri tem je nenavadno predvsem to, da namesto recenzije objaviš odlomek iz drame, ki je nastala, še preden sta izšli knjigi, o katerih bi bilo treba napisati poročilo. Nenavadno je to, da pride nekomu na misel, da bi dramski odlomek lahko nadomestoval recenzijo. Recenzija je recenzija, drama je drama, ni ne recenzija in ne esej.

Vse to početje je neduhovito, zlasti pa utrudljivo. Kdo bo premišljal, kakšno zvezo ima izid slovenskega prevoda Montaignovih esejev z Grünovo dramo! Kdo bo ugibal, po kakšni logiki se znajde portret Izidorja Cankarja v dramskem odlomku Herberta Grüna in zakaj je poleg tega potreben še portret francoskega filozofa!

Iznajdba, ki se je uveljavila v *Nasih razgledih*, si utegne sčasoma pridobiti vsesplošno veljavo in potem sploh ne bomo imeli več recenzij. Exempla trahunt! Abyssus abyssum invocat! Tako daje to, kar se je pripetilo v *Nasih razgledih*, človeku pobudo za zelo groteskne vizije. Kar predstavljajte si, da boste nekega dne brali pretresljivo ljubezensko pesem, ob kateri bo pripomba: »Namesto recenzije Kostićeve knjige *Kemija* — malo za šalo, malo zares« (izid te knjige je naznanila ista številka *Nasih razgledov* na zadnji strani).

Resnično: malo za šalo, prav malo zares, Izigrüngne!

-n -c